

Matjaž Bizjak, **Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku**. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU, 2019, 228 strani.

Srednjeveško plemstvo s slovenskega prostora oziroma nekdanje zgodovinske Kranjske, Koroške, Štajerske, Goriške in Istre če uporabim bolj natančno geografsko opredelitev, je bilo, razen redkih izjem, relativno zapostavljeno v slovenskem zgodovinopisju v času obeh jugoslovanskih režimov. Stanje se je začelo spreminjati šele v zadnjih dveh desetletjih preteklega stoletja. Slovensko ali ne, plemstvo živeče v našem prostoru je del naše zgodovine in sodi v naše zgodovinopisje, kar so slovenski zgodovinarji v preteklih štirih desetletjih tudi jasno poudarili, potreba po njegovem etničnem opredeljevanju pa se je pokazala za v bistvu anahrono. V času od osamosvojitve so pri nas nastale pomembne znanstvene in strokovne študije različnih zvrsti in obsega o visoko in nižjeplemiških rodbinah kot so Goriški, Celjski, Spanheimski, Andeško-Meranski, Svibenski, Ptujski, Turjaški, Vovbrški, Višnjegorski, Kozjaški, Rajhenburški in drugih ter o kranjskem, štajerskem in koroškem plemstvu nasploh.

Repertoar slovenskih znanstvenih del o srednjeveškem plemstvu in njegovi zgodovini je bil v preteklem letu obogaten z znanstveno monografijo Matjaža Bizjaka *Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku*. Rodbina po svojem položaju resda ni primerljiva z na primer visokoplemiškimi Goriškimi ali Celjskimi grofi, vendar njenega zgodovinskega pomena tudi ne gre podcenjevati. Zato je še kako pomembno, da smo z Bizjakovo knjigo dobili prvo znanstveno monografijo o Gallih. Pred njim sta se od slovenskih zgodovinarjev z Galli nekoliko podrobneje ukvarjala še Božo Otorepec in Dušan Kos, če seveda pustimo ob strani Schönlebovo *Genealogijo Gallenbergov* iz leta 1680, prvo delo o Gallenbergih sploh, v katerem pa je avtor upošteval danes izgubljene gallenberške listine.

Rodbini Gall je na podlagi ohranjenih virov možno slediti v prvo polovico 12. stoletja in najti njene korenine v daljni okolici Münchna na Bavarskem. Na Kranjsko so se Galli priselili v tretji četrtini 12. stoletja kot ministeriali grofov Andeških in se prvotno naselili na njihovih posestvih v okolici Kamnika, kasneje pa so se razširili zlasti v prostoru med Kokro, Savo in Savinjo oziroma v Posavskem hribovju, kjer so imeli glavne gradove in največ gospostev. Po rodbini se je poimenovala njihova prva rezidenca na Kranjskem, grad Gallenberg v Zagorju, zgrajen med letoma 1228 in 1248. Grad sicer ni ostal nepretrgoma v rokah rodbine in je med letoma 1351 in 1486 zamenjal tri posestnike, preden je kot deželnoknežji fevd prišel nazaj v roke

prvotnih lastnikov. Galli so se tekom visokega in poznega srednjega veka opazno razširili, integrirali v kranjsko deželno plemstvo, pridobili na veljavi, se s porokami sorodstveno povezovali s pretežno kranjskimi in štajerskimi nižjeplemiškimi rodbinami, vstopali v vazalno razmerje do visokega plemstva in v njihovo službo ter službo cerkvenih institucij in opravljali pomembne cerkvene, deželne ter dvorne upravne funkcije. V primerjavi z nekaterimi rodbinami, ki so uspele ohraniti rodbinsko centralizacijo, pa je rodbinska razvejanost Gallov posledično vplivala na njihovo (ne)enotnost. Do druge polovice 15. stoletja se je razcepila na pet vej, izmed katerih je veja Gallenberg (Gamberk) postala povsem samostojna, ostale štiri pa so uporabljale rodbinsko ime Gall v povezavi z imenom matičnega gradu: Lebek-Rožek, Gallenstein (Podpeč pri Gabrovki), Motnik in Pukštajn.

Knjiga je razdeljena na pet glavnih poglavij: 1. sistematični pregled virov, 2. genealoški pregleda rodbine in njenih vej, 3. razvoj rodbinske posesti, 4. gospostvo Gamberk in 5. objavo urbarja gospostva Gamberk iz leta 1498, zaradi česar sodi delo tudi v zvrst edicij zgodovinskih virov. Poglavja so tematsko zaokrožena, časovni okvir je obdobje med 12. in 16. stoletjem, prostorski pa območje Kranjske in Štajerske.

Viri za rodbino Gall, ki so sistematično predstavljeni v prvem poglavju, obsegajo predvsem zapise pravne ter upravne narave (listine, urbarji, računske in fevdne knjige in drugo) pri čemer gre pomembno mesto pečatom z grbi, ki jih avtor ni samo pritegnil v svojo raziskavo, ampak jih je tudi objavil v dobrih barvnih reprodukcijah. Med viri je vredno posebej omeniti tudi deloma ohranjeni gallenberški arhiv v okviru fonda graščinskega arhiva Dol. Sestavljajo ga različne zbirke listin, nastale med 16. in 19. stoletjem, z navedbami za zgodnejša obdobja. Posebno vrednost ima tudi urbar za gospostvo Gamberk iz leta 1498, najstarejši ohranjeni urbar rodbine Gall sploh, ki ga je avtor, sicer danes nedvomno vodilni izdajatelj virov za slovensko srednjeveško zgodovino, hvalevredno objavil kot dodatek k monografiji. Kljub povedanemu pa so viri za Galle relativno skromni, kar je zahtevalo od avtorja veliko filigranskega dela, pri katerem je bilo treba skrbno obravnavati in interpretirati vire ter jih povezati v vsaj kolikor toliko koherentno sliko.

Najobsežnejše in centralno poglavje monografije je posvečeno genealoškem pregledu rodbine po posameznih generacijah, pri čemer je genealogija vsake rodbinske veje organsko vključena v splošno genealogijo Gallov. Vsega skupaj je avtor identificiral 153 članov rodbine in bolj ali manj uspešno določil njihovo medsebojno razmerje, zakonce in potomce ter izluščil posamezne segmente iz njihovega življenja. Število identificiranih članov je relativno veliko v primerjavi z marsikatero družino enakega položaja iz istega obdobja. Najzgodnejši člani so v glavnem poznani samo kot priče v različnih listinah, poznejši pa so že bolj oprijemljivi. Kot je značilno za srednjeveške vire, prevladujejo po količini informacij moški, pri čemer ni uspelo avtorju za nobenega člana ali članico rodbine ugotoviti datuma rojstva, medtem ko je datum smrti poznan vsaj pri nekaterih. Genealoški pregled tudi zelo nazorno kaže, kako močno je bila rodbina povezana s kranjskim in štajerskim plemstvom, kar seveda ne preseneča.

V poglavju o posestnem razvoju, ki ga opredeljujejo zemljiška gospostva Gamberk, Gallenstein, Lebek, Rožek, Osterberg, Šenkov turn, Mekinje, Šentjurjeva

gora in Pukštajn, je uspelo avtorju rekonstruirati osnovno mrežo galskih posesti in prikazati njihovo rast, spreminjanje pravnega položaja kot tudi menjavanje njihovih posestnikov. Pri tem je zaradi ohranjenosti in strukture virov v knjigi posebej obravnavano gospostvu Gamberk, za katerega je avtor lahko prikazal gospodarsko stanje in poslovanje v 15. stoletju ter izračunal na podlagi deželno knežjih obračunov izpred sredine istega stoletja njegovo tedanjo letno bilanco, ki ga uvršča po prihodkih med povprečna deželnoknežja gospostva na Kranjskem.

Knjigo zaključujejo že omenjena objava urbarja gospostva Gamberk iz leta 1498, za orientacijo po galski genealogiji koristen rodbinski leksikon, kot tudi rodovniki (v zavihku). Ne manjkata seveda niti pri monografijah takšne vrste nujno imensko kazalo, niti zemljevid galskih zemljiških gospostev in gradov. Poleg že omenjenih pečatov z grbi je knjiga ilustrirana tudi s posnetki nekaj listin, risbami galskih gradov iz Valvasorjeve *Skicne knjige* in Vischerjeve *Topografije vojvodine Štajerske*, Igor Sapač pa je zanje pripravil aksonometrične študije.

Knjiga Matjaža Bizjaka o rodbini Gall in njenih vejah v srednjem veku je rezultat natančnega znanstvenoraziskovalnega dela. Pomeni nov prispevek k poznavanju zgodovine srednjeveškega plemstva v slovenskem prostoru. Knjiga je seveda tudi dragocen pripomoček za nadaljnje raziskave, pri čemer jo ne bodo v roke jemali samo specialisti, ampak tudi ljubitelji lokalne zgodovine. Verjamem, da bodo zgodovinarji monografijo toplo sprejeli.

Jaka Banfi